

Hoe vrouwelijk is armoede in België en Vlaanderen?

De RoSa-factsheets maken u wegwijs in het gelijke kansenlandschap in Vlaanderen. Telkens wordt er op een bepaald terrein nagegaan wat de situatie is. Zowel bredere thema's als meer specifieke krijgen aandacht, naargelang de relevantie en/of beschikbaarheid van informatie en het voorhanden zijn van cijfermateriaal. Bedoeling is niet zozeer volledigheid te bieden maar wel op een overzichtelijke en toegankelijke manier de positie van de vrouw in Vlaanderen te schetsen. RoSa is sinds 1978 in Vlaanderen hét adres voor informatie en documentatie over gelijke kansen, emancipatie en vrouwenstudies in binnen- en buitenland.

Nr. 33 • juni 2004

Wat is armoede?

Het definiëren van wat armoede is heeft belangrijke gevolgen voor de armoedebestrijding. Daarom moeten we eerst bepalen wat het begrip precies inhoudt. Vroeger werd armoede eenvoudig omschreven als een gebrek aan inkomen. De jongste jaren wordt meer en meer de klemtoon gelegd op het multi-dimensionele karakter en op de niet-monetaire aspecten ervan: armoede betekent meer dan geldgebrek. Het probleem wordt ook vaak geherformuleerd als een ideologisch gekleurde constructie, bruikbaar om af en toe op de politieke agenda te plaatsen. Het gaat dan niet om de behoeften van de armen, maar om die van de niet-arme samenleving en van de politieke wereld, op zoek naar een nieuw project of een nieuwe legitimiteit.¹ Armoede als een puur materieel tekort is nochtans een objectieve realiteit, ook voor heel wat Belgen.

STANDPUNTEN EN DEFINITIES

De *Wereldbank* heeft armoede altijd al gedefinieerd in termen van *inkomen en koopkracht*. Wie minder dan 1\$ per dag beschikbaar heeft voor basisbehoeften, is arm.² Niettemin hebben zij het ook over *kwetsbaarheid, gebrek aan macht en aan participatie*.

Het Ontwikkelingsprogramma van de *Verenigde Naties* (UNDP) houdt niet eens rekening met het inkomen. *Armoede is achterstelling met betrekking tot mogelijkheden en keuzes die essentieel zijn voor menselijke ontwikkeling: voor een lang, gezond en creatief leven; voor een redelijke levensstandaard; voor vrijheid, waardigheid, zelfrespect en respect van anderen.*³

¹ F. Mestrum, Armoede, Ontwikkeling en mondialisering. Een nieuwe wind? Uitpers, nov. 2000. <http://www.uitpers.be>

² <http://www.worldbank.org>

³ <http://www.undp.org/poverty>

Ook de *Europese Commissie* ziet armoede niet alleen als een inkomensprobleem. Het gaat eveneens om gezondheid, huisvesting, onderwijs, rechtsbedeling, politieke en sociale participatie.

Dat is ook de benadering van het *Algemeen Verslag over de Armoede (AVA)* dat 1994 werd opgesteld in opdracht van de minister van Sociale Integratie. Armoede kenmerkt zich door *uitsluiting* op verschillende levensdomeinen, met een opeenstapeling aan problemen die elkaar onderling versterken. Armoede is volgens het AVA een *schending van mensenrechten*.⁴

Kind en Gezin baseert zijn criteria niet alleen op het maandinkomen van het gezin, maar ook op de opleiding van de ouders, ontwikkeling van de kinderen, arbeidssituatie van de ouders, huisvesting en gezondheid.⁵

GEBREK AAN INKOMEN EN KOOPKRACHT

Als we ervoor kiezen om armoede te definiëren op basis van inkomen en koopkracht, dan kunnen we de armoedegrens op drie manieren bepalen: volgens de wettelijke, de subjectieve of de relatieve methode.⁶

Volgens de **wettelijke** methode is men arm als men minder heeft dan een vastgelegd absoluut minimum. Dat minimum komt overeen met de uitkering waarop iedere inwoner van België wettelijk recht heeft als er onvoldoende ander inkomen is. Het bedrag van die uitkering is het resultaat van politieke besluitvorming. In 2002 werd de bestaansminimumwet vervangen door het recht op maatschappelijke integratie met het daaraan gekoppelde leefloon. Het gewaarborgd inkomen voor bejaarden werd in 2001 vervangen door de inkomensgarantie voor ouderen. In 2003 lag het leefloon tussen 400 en 800 € per maand, afhankelijk van het type huishouden waarin men leeft.⁷

De **subjectieve** armoedegrens is gebaseerd op het oordeel van de bevolking. Men heeft minder dan men zelf voldoende acht. De vraag is dan welke levensstandaard mensen beschouwen als minimaal en welke budgetposten zij in aanmerking nemen bij het definiëren van het "noodzakelijk inkomen".

De meest gebruikte methode is de **relatieve** methode. Men is arm als men minder heeft dan de anderen in de samenleving. Dat varieert van land tot land. De relatieve armoedegrens wordt vastgelegd op een percentage van het nationaal gemiddelde. Onderzoekers hebben het dan over het mediaan equivalent gezinsinkomen. Equivalent betekent dat het aantal leden van een huishouden in rekening gebracht wordt. Volgens de EU zijn inwoners van een bepaalde lidstaat arm als ze beschikken over een inkomen beneden 60% (soms 50%) van het mediaan equivalent inkomen van die lidstaat.⁸

⁴ Algemeen Verslag over de Armoede. Koning Boudewijnstichting, 1994. 420 p.

Integraal te lezen en gratis te downloaden op:

<http://www.kbsfrb.be/files/db/NL/PUB%5F0664%5FAlgemeen%5Fverslag%5Farmoede.pdf>

⁵ http://www.kindengezin.be/Images/ka-atl99_tcm149-25215.doc

⁶ Cantillon, B., De welvaartsstaat in de kering. Uitg. Pelckmans, 1999 - p. 121 e.v.

⁷ <http://www.ocmwronse.be/SocDienst/leefloon.htm>

⁸ Ter illustratie: in België bedroeg in 1999 het mediaan inkomen van een gezin bestaande uit een koppel met twee kinderen 2488,40 € per maand. In hetzelfde jaar bedroeg het mediaan inkomen voor een alleenstaande 1184,90 €. De relatieve armoederempel lag dus bij 1493,04 € voor een koppel met twee kinderen (= 60% van 2488,40 €) en bij 710,94 € voor een alleenstaande (= 60% van 1184,90 €).

Hoeveel Belgen zijn arm ?

Onderzoekers maken een onderscheid tussen mensen die in een bestaansonzekere situatie leven, en de echte, blijvende armen. Zowat één op vijf Belgen leeft in een bestaansonzekere situatie. Dit kan tijdelijk zijn of evolueren naar permanente armoede. Volgens de Koning Boudewijnstichting is 6% echt arm. Naar schatting 2 % van de bevolking behoort tot de generatie-armen: ze worden in armoede geboren, leven en sterven in armoede.⁹

ARMOEDE-INDICATOREN

Het identificeren van de armoedepopulatie en het meten van armoede gebeurt klassiek aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve *armoede-indicatoren*. Die vertonen echter een aantal tekortkomingen.

Het *inkomen*, de meest gebruikte indicator, haalt gegevens uit fiscale statistieken en wetenschappelijke enquêtes. Onderzoekers baseren zich bij het nemen van steekproeven voor hun enquêtes soms op bestanden waarin mensen in extreme armoede niet eens voorkomen, zoals mensen die in een instelling zitten, die thuisloos zijn of permanent op een camping wonen.

Sommige indicatoren stigmatiseren ook bepaalde groepen in de samenleving. Dat maakt mensen die in armoede leven wantrouwend om informatie te verstrekken. Armen worden ook meestal niet betrokken bij de interpretatie of het latere gebruik van de informatie die van hen komt. Daarom is een kruising van kennis en dialoog tussen onderzoekers, sociale werkers en personen die in armoede leven een eerste vereiste.¹⁰

Na overleg met de "Verenigingen-partners van het Algemeen Verslag over de Armoede", legde het *Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting* de volgende indicatoren vast:

- *financiële en monetaire indicatoren*: budget, schulden, kosten;
- *arbeids- en tewerkstellingsindicatoren*: stabiliteit van de job en het tewerkstellingstraject, loon en sociale zekerheid, beroepsopleiding, werkloosheidscijfers;
- *rechten en indicatoren voor de toepassing van rechten*: recht op medische verzorging, recht op huisvesting, ... en iemands mogelijkheden om die rechten af te dwingen;
- *menselijke gevoelens*: confrontatie met onbegrip, wanhoop, schaamte, angst, schuldgevoel, depressie. Gevoelens zijn moeilijk om te zetten in indicatoren maar noodzakelijk om reacties en beleving van mensen in armoede te begrijpen.

Is armoede vrouwelijk ?

Armoede is zeker niet genderneutraal. Van de Belgen die in 2001 afhankelijk waren van een leefloon waren er 41,1 % mannen en 58,9% vrouwen. Vandaag is één thuisloze op drie een vrouw. Het aandeel allochtone thuisloze vrouwen stijgt (van 9% in 1982 naar 15% in 2002), vooral in de vluchthuizen en de vrouwenopvangcentra.¹¹ Zij zijn vaak op de vlucht voor huiselijk geweld waarna ze door hun familie verstoten worden.

⁹ De Standaard 27/3/2004

¹⁰ Bron: www.armoedebestrijding.be/publications/Indicatoren/

¹¹ Gerard Van Menxel, Danny Lescauwae en Inge Parys, "Verbinding Verbroken. Thuisloosheid en Algemeen Welzijnswerk in Vlaanderen". Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Berchem, december 2003. www.steunpunt.be

Omdat de werkloosheid vooral vrouwen treft, de echtscheidingscijfers toenemen en de hertrouw daalt, wordt algemeen aangenomen dat het aandeel vrouwen in de armoede een aanhoudende stijging vertoont. Men spreekt in dat verband over *de feminisering van de armoede*.¹² Uit de beschikbare statistieken komt de *toenemende* feminisering echter niet als een duidelijke tendens naar voor. De stelling over de "feminisering van de armoede" kan slechts hard gemaakt worden als armoede uitsluitend in niet-monetaire termen wordt bepaald, in de vorm van achterstelling en discriminatie.¹³

RISICOFACTOREN VOOR VROUWENARMOEDE

Risicofactoren voor bestaansonzekerheid en armoede zijn onder meer scheiding, economische afhankelijkheid van een (nieuwe) partner, zeer lage scholing, langdurige werkloosheid of zwakke arbeidssituatie, een schuldenberg, hoge leeftijd. De grotere bestaansonzekerheid van vrouwen en het hogere aantal vrouwen die aangewezen zijn op het leefloon of aanvullende steun wordt verklaard door het feit dat zij verschillende achterstandskenmerken cumuleren.

RISICOGROEPEN ONDER DE VROUWEN

Alleenstaande moeders vormen ruim 80% van de éénoudergezinnen. Hun aandeel stijgt nog in de armoedepopulatie. Vrouwelijke gezinshoofden lopen een hoog risico om onder de armoededrempel te komen. Zij cumuleren immers de problemen waarmee gezinnen met één kostwinner te kampen hebben met de zwakkere sociaal-economische positie van vrouwen en de ondoelmatigheid van de sociale beschermingsmaatregelen, zoals een onvoldoende bescherming van de onbetaalde verzorgingsarbeid en een te beperkte compensatie van de kosten van kinderen.¹⁴

Thuisblijvende gehuwde vrouwen vormen een grotere en verborgen groep onder de bestaansonzekere vrouwen. Door de veralgemening van het tweeverdienerschap worden dubbele inkomens de gemiddelde welvaartsnorm. Het krimpand aantal thuiswerkende vrouwen zonder eigen inkomen of uitkering concentreert zich meer en meer onder de laaggeschoolde vrouwen met meerdere kinderen. Voor die vrouwen wegen de voordelen van een beroepsactiviteit niet op tegen het cumuleren van arbeid en zorgtaken. Bovendien maakt hun gebrek aan scholing en werkervaring en hun economische afhankelijkheid van een partner hen tot een bijzonder kwetsbare groep.

Oudere alleenstaande vrouwen worden benadeeld door het op inkomsten gebaseerde pensioenstelsel. Door de loonkloof ten nadele van vrouwen op de arbeidsmarkt en door een onvolledige loopbaan als gevolg van de zorg voor kinderen en verwanten, komen vele vrouwen in de pensioenleeftijd nauwelijks aan het wettelijke minimum.

HULPVERLENING VERSUS LEEFWERELD

Het traditionele rollenpatroon staat centraal in het denk- en handelingskader van arme vrouwen. Het gezinsmodel waarin de man kostwinner is en de vrouw thuis blijft om voor huishouden en kinderen te zorgen, staat echter sterk onder druk in onze maatschappij. Vaak zien we een botsing van het beleid en de hulpverlening met de leefwereld van arme vrouwen. Werken vanuit een emancipatiegedachte staat immers haaks op hun leefwereld en hun eigen strategieën en oplossingen.¹⁵

¹² Bea Cantillon, *De Welvaartsstaat in de kering* - p. 196

¹³ Francine Mestrum. Armoede, ontwikkeling en mondialisering. Een nieuwe wind? ULB...

¹⁴ Arme vrouwen, Steunpunt Women's Studies p. 22 e.v. & Bea Cantillon, *De Welvaartsstaat in de kering* - p. 239 - 240

¹⁵ Steunpunt Women's Studies, *Arme vrouwen?! Vrouwen in de kijker van het armoedeonderzoek*.

Reïntegratie op de arbeidsmarkt is niet in alle situaties gewenst. De verplichting een job te aanvaarden maakt de situatie voor de armste vrouwen vaak nog complexer. De kinderopvang is te duur of combinatie van zorgtaken en arbeid is niet organiseerbaar. Bovendien hebben ze een geïdealiseerde visie op de moederrol die vaak te wijten is aan hun eigen affectieloze instellingsjeugd. Ze leven constant in angst voor een uithuisplaatsing van hun kinderen.¹⁶

Driessens en Smekens stellen zich dan ook de vraag of de eis tot werkbereidheid niet moet worden afgeschaft voor het verkrijgen van een leefloon, voor het onderste vangnet. Een ander voorstel is de creatie van jobs op maat van vrouwen met kinderlast: arbeidsuren in functie van het gezinsleven en minder arbeidsdruk. Kinderopvang zou gratis moeten zijn, met ervaringsdeskundige kinderverzorgers, die niet bedreigend maar gezinsondersteunend werken. Er moet zekerheid zijn over de inkomensbron met regelmatige uitbetaling van vaste bedragen. Het individuele leefloon, dat nu te laag is om rond te komen zonder fraude of nepadressen, moet opgetrokken worden.

Flora¹⁷ ondervindt dat vrouwen die aan vorming deelnemen, dat niet gauw uit eigen beweging doen maar omdat het OCMW hen daartoe verplicht. Uiteindelijk doet een overlevingsreflex hen de stap naar verandering zetten. Zowel praktisch als persoonlijk moeten ze immers heel wat in vraag stellen en herbekijken. Ze hebben geen zelfvertrouwen en worden belemmerd door praktische problemen zoals kinderopvang, werkuren, vervoer, minder inkomsten. De kosten-batenanalyse valt voor hen aanvankelijk nadelig uit. Daaraan moet op beleidsniveau verholpen worden.¹⁸

Bij de tewerkstellingsmaatregelen van het OCMW via artikel 60 zijn er ook problemen.¹⁹ Volgens die wet kunnen OCMW's zelf leefloners een arbeidsovereenkomst geven. Ze worden dan vrijgesteld van de werkgeversbijdrage. Een OCMW kan iemand zelf tewerkstellen of detacheren naar een ander OCMW, een gemeente, een vzw met sociaal, cultureel of ecologisch doel of een openbaar ziekenhuis. Zo kunnen kansarme vrouwen toch werk en maatschappelijke erkenning vinden. Maar de job valt weg zodra ze opnieuw in aanmerking komen voor een werkloosheidsuitkering. Als ze het werk niet volhouden volgt schorsing en nog diepere armoede.

Vrouwenarmoede in cijfers

Cijfers over de monetaire armoede van vrouwen bestaan er nauwelijks. Statistieken gaan meestal uit van de huishoudens, van gezinsinkomens. Wij leiden armoede bij vrouwen af uit twee soorten cijfermateriaal:

- het aantal vrouwen dat recht heeft op een leefloon;
- het aantal vrouwen dat minder heeft dan 60% van het gemiddelde nationale inkomen, en dus onder de armoedegrens leeft.

BESTAANSMINIMUM / LEEFLOON

Indien we kijken naar het aantal bodemuitkeringtrekkers tussen 1990 en 2002, dan constateren we drie tendensen: het armoede-risico bij de Belgische bevolking is het voorbije decennium toegenomen; armoede is nog steeds overwegend vrouwelijk; er is in de beschouwde periode een verschuiving van het armoede-risico van vrouwen naar mannen tot het jaar 2000.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Het netwerk Flora groepeert Brusselse, Vlaamse en Waalse verenigingen die opleidings- en tewerkstellingsprojecten organiseren voor laaggeschoolde vrouwen met het oog op hun maatschappelijke en professionele inschakeling. <http://www.florainfo.be>

¹⁸ Werken aan werk / Annemie Vanthienen . - In: UITGELEZEN; volume 09 nr 03 (2003), p. 2-8

¹⁹ Tewerkstelling op grond van artikel 60 §7 van de organieke wet van 8-7-1976 op de OCMW http://onssapl.fgov.be/nl/ss_sz/documentatie/i98-pdf/p3s3c.pdf

Gerechtigden op het bestaansminimum in België (m/v) & Vlaanderen (v)

Jaar	Totaal	% mannen	% vrouwen	% vrouwen in Vlaanderen
1990	49.479	43,1	56,9	63,0
1992	53.874	44,8	55,2	60,1
1994	62.724	46,5	53,5	57,0
1996	75.333	46,9	53,1	56,5
1998	83.784	46,5	53,5	56,7
2000	80.770	45,2	54,8	57,8
2002	67.399	42,9	57,1	59,4

Bron: http://aps.vlaanderen.be/statistiek/cijfers/stat_cijfers_welzijn.htm

In 2000 kwam er een knik in de curve, ten nadele van de vrouwen. Die trend zette zich door in 2001 (43,2 % mannen en 56,8% vrouwen, in Vlaanderen zelfs 59,6% vrouwen) en in 2002. De cijfers op 1 januari 2003 zijn niet meer vergelijkbaar met de jaren daarvoor. Door het invoeren van het **leefloon** krijgen samenwonende partners elk het individuele recht op het bedrag samenwonende. Bij het bestaansminimum werd een gezinsbedrag uitgekeerd.²⁰

RELATIEVE ARMOEDEGRENS

We kunnen het aantal armen ook inschatten op basis van de relatieve armoedegrens. We beschouwen dan het percentage Belgen dat, na alle sociale transfers, een equivalent netto-inkomen heeft dat lager ligt dan 60% van het mediaan equivalent netto-inkomen (EU-norm). Dan zien we dat op de totale bevolking het percentage arme mannen en vrouwen als volgt is:

	2001		1999	
	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen
Vlaams Gewest	13 %	13 %	14 %	13 %
Waals Gewest	17 %	11 %	16 %	11 %
België	15 %	12 %	14 %	11 %
EU 15 leden	17 %	14 %	16 %	14 %

Bron: http://aps.vlaanderen.be/statistiek/cijfers/stat_cijfers_welzijn.htm

De volgende tabel toont het risico op financiële armoede naar type huishouden: het percentage individuen dat woont in bepaalde types van huishoudens met een equivalent netto-inkomen lager dan 60% van het mediaan equivalent netto-inkomen in 2001, in België en Vlaanderen.

Type huishouden	België	Vlaams Gewest
2 volwassenen met 1 kind	7%	5%
2 volwassenen met 2 k.	11%	11%
Alleenstaande man	12%	12%
Alleenstaande vrouw	26%	24%
Eénoudergezin	25%	17%

Bron: <http://asp.vlaanderen.be/sgml/reeksen/3635.htm>

²⁰ *De vrouwelijke kant van armoede*. H. Van Hootegem. In: *Wij Vrouwen*, 02/04.

Het risico op financiële armoede is het grootst in België bij alleenstaande vrouwen (26% tegenover 12% alleenstaande mannen), bij éénuoudergezinnen (25%) die in de praktijk meestal alleenstaande vrouwen met kinderen ten laste zijn, en bij 65-plussers m/v (27% in 2001).

De situatie van de 65-plussers lijkt niet zo gunstig te evolueren: in 1999 leefde 25% van de Vlaamse vrouwen en 24% van de Vlaamse mannen in armoede, terwijl dat in 2001 gestegen was naar 28% vrouwen en 29% mannen. In de volgende tabel krijgen we het percentage mannen en vrouwen met een equivalent netto-inkomen lager dan 60% van het mediaan equivalent netto-inkomen in het Vlaams Gewest in 2001, onderverdeeld naar leeftijdscategorie.

	Totaal	Vrouwen	Mannen
Alle leeftijden	13%	13%	13%
16 tot 24 jaar	8%	8%	9%
25 tot 49 jaar	9%	9%	9%
50 tot 64 jaar	12%	13%	11%
65 plussers	28%	28%	29%

Bron: <http://aps.vlaanderen.be/sgml/reeksen/3638.htm>

Wat doet het beleid eraan ?

FEDERAAL NIVEAU

In 1999 wordt het *Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting* opgericht. Het maakt deel uit van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, een autonome openbare dienst. De opdracht is informatie inventariseren en analyseren op basis van indicatoren over bestaansonzekerheid, armoede, sociale uitsluiting en toegang tot de rechten; structureel overleg organiseren met de verenigingen waar armen het woord nemen, met OCMW's, vakbonden, beroepsmensen uit verschillende sectoren, met overheidsadministraties. Het Steunpunt biedt geen hulp aan particulieren. Het maakt om de twee jaar een verslag op.²¹

Op juridisch gebied is er de nieuwe wet²² van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie (B.S. van 31 juli 2002) die het individuele leefloon instelde. Die vervangt de wet van 7 augustus 1974 tot instelling van het recht op een bestaansminimum en werd van kracht op 1 oktober 2002.

VLAAMS NIVEAU

De Vlaamse regering stelt een Vlaams Actieplan Armoedebestrijding op dat gebaseerd is op de tien basisrechten van het Algemeen Verslag over de Armoede: het recht op participatie, maatschappelijke dienstverlening, gezin, rechtsbedeling, cultuur, inkomen, onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting en gezondheidszorg.²³ De Vlaamse overheid erkent de organisaties waar armen het woord nemen als volwaardige gesprekspartners. Er gebeurt een screening van Vlaamse maatregelen op hun armoede-effect. Het strategisch plan voor stedelijke problematiek benadrukt armoedebestrijding. Er wordt gezocht naar een doeltreffend systeem van huursubsidies.

²¹ <http://www.armoedebestrijding.be/publicatiessteunpunt2jaarlijksverslag.htm>

²² <http://www.armoedebestrijding.be>

²³ www.wvc.vlaanderen.be/armoede

Literatuur

- Cantillon, B., De welvaartsstaat in de kering. Uitg. Pelckmans, 1999. - RoSa exempl.nr. FI a/0362
- Bradshaw, J. (e.a.); red. Van Haegendoren, M., Vanherck, R., Arme vrouwen?!: Vrouwen in de kijker van het armoedeonderzoek. Diepenbeek: Steunpunt Women's Studies, 1996. RoSa exempl. nr. FI a/0630
- Verslagboek studiedag vrouwen in de armoede / Socialistische Vrouwen. Brussel: Socialistische Vrouwen, 1995. - 66 p. - RoSa exempl.nr. P9/0276
- Vrouwen en armoede / Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen. Brussel, 1996. - 22 p. - RoSa exempl.nr. P11/0162
- Advies nr. 12 van 11 oktober 1996 van de Raad van de Gelijke Kansen betreffende de "Vrouwen en armoede" / Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen. - [Brussel], 1996 RoSa exempl.nr. P11/0166
- Advies nr. 36 van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen van 7 april 2000: fiscaliteit en armoede / Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen. - Brussel, 2000. 7 p. RoSa exempl.nr. P11/0245
- De bijstandspopulatie in Vlaanderen: feiten en reflecties: gegevens aan de hand van de OCMW-registratiegegevens anno 1998: I. het bestaansminimum / Dehaes, V. (e.a.). - Brussel: CBGS, 1998. - (CBGS-Werkdocument; 2000/11) - RoSa exempl.nr. FI d/0036
- Gelijke kansenindicatoren in Vlaanderen: statistieken en indicatoren voor een gelijke kansenbeleid voor mannen en vrouwen / prom. Steegmans, N. (e.a.), Van Haegendoren, M. - Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid, 2002. - 315 p. - RoSa exempl.nr. FI b/0873
- Nationale Armoede. - In: Verslag van het vrouwenparlement 8 maart 2002, Huis van de Parlementsleden / coörd. Poupette Choque, Annette Richter. - Brussel: Commissie Vrouwen en Ontwikkeling, 2002. - 74 p.: ill. RoSa exempl.nr. P9/0586
- Armoede wordt grenzeloos: over vrouwen en armoede in Nederland, België, West-Duitsland en Groot-Brittannië / eindred. Jongerius, M. - Dordrecht: Werkcentrum Opbouwwerk Zuid Holland, [s.a.]. - 114 p.: ill. - RoSa exempl.nr. FI i/0005
- Algemeen Verslag over de Armoede. Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1994.
- Vranken, J., e.a., Armoede en sociale uitsluiting, Jaarboek 2003, Acco, Leuven.
- Francine Mestrum. Armoede, ontwikkeling en mondialisering. Een nieuwe sociale wind? In: Uitpers, november 2000. <http://www.uitpers.be>
- De vrouwelijke kant van armoede. H. Van Hootegem. In: Wij Vrouwen, 02/04. (RoSa collectie).
- Oudere vrouwen en armoede als een sociaal-economisch gegeven / Lieve Vanderleyden In: BEVOLKING EN GEZIN; nr 01 (1997), p. 138-142 (RoSa collectie).

LINKS

- <http://www.armoede.be>
- <http://www.wvc.vlaanderen.be/armoede>
- <http://www.wvc.vlaanderen.be/juriwel/links/armoedelinks.htm>
- http://socialassistance.fgov.be/nl/index_nl.htm
- <http://www.armoedebestrijding.be>
- <http://www.ua.ac.be/oases>
- <http://asp.vlaanderen.be/sgml/reeksen/3635.htm>
- <http://www.undp.org/poverty/gender.htm>
- <http://www.worldbank.org>

Samenstelling: Brigitte Rys